

ชื่อนวัตกรรม : การแก้ไขปัญหาทันตสุขภาพในชุมชนด้วยกระบวนการ PAOR

ชื่อเจ้าของผลงาน : นางสาวสุรีพร สาริผล

ประเภทนวัตกรรม : ☐ นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Product innovation)

☒ นวัตกรรมกระบวนการ (Process innovation)

☐ นวัตกรรมบริการ (Service innovation)

สาขาที่ประกวด : ทันตสุขภาพ

จังหวัด : พิจิตร

อสม.ดีเด่นระดับ ☒ เขต ☐ ภาค ☐ ชาติ

ที่มาและความสำคัญของการสร้างนวัตกรรม

สุขภาพช่องปากเป็นส่วนหนึ่งของการมีสุขภาพดี ช่วยเสริมคุณภาพชีวิต หากมีสุขภาพช่องปากจะส่งผลต่อระบบอื่นๆ ในร่างกาย ดังนั้นการดูแลสุขภาพช่องปากถือเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งในปัจจุบันแนวคิดการดูแลสุขภาพช่องปาก มิใช่การกำจัดโรคอย่างเดียวเท่านั้น แต่จะต้องดูแลสุขภาพช่องปากให้ดีตั้งแต่แรกเริ่มและคงสภาพที่ดีไว้

จากผลการสำรวจสภาวะสุขภาพช่องปากแห่งชาติครั้งที่ 9 พ.ศ.2566 สภาวะสุขภาพช่องปากของคนไทย เด็กก่อนวัยเรียน ฟันน้ำนมผุเพิ่มขึ้น เด็กวัยเรียนฟันแท้ผุเพิ่มขึ้น ผู้สูงอายุตอนต้นมากกว่าครึ่งมีฟันใช้งานเฉลี่ยน้อยกว่า 20 ซี่ต่อคน ในขณะที่ภาพรวมการเข้าถึงบริการทันตกรรมในทุกกลุ่มวัยลดลงจากสถานการณ์การระบาดของโควิด-19 ที่ส่งผลกระทบต่อการจัดบริการทันตกรรมทั้งในสถานบริการสาธารณสุขและในโรงเรียน สอดคล้องกับการสำรวจสภาวะฟันผุตำบลท้ายน้ำ ในปี 2568 พบว่า เด็กอายุ 3 ปี มีฟันน้ำนมผุ 17.14% เด็กอายุ 12 ปี มีฟันน้ำแท้ผุ 2.56% ที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น และผู้สูงอายุมีฟันแท้ใช้งานได้ไม่น้อยกว่า 20 ซี่เพียงร้อยละ 38.77

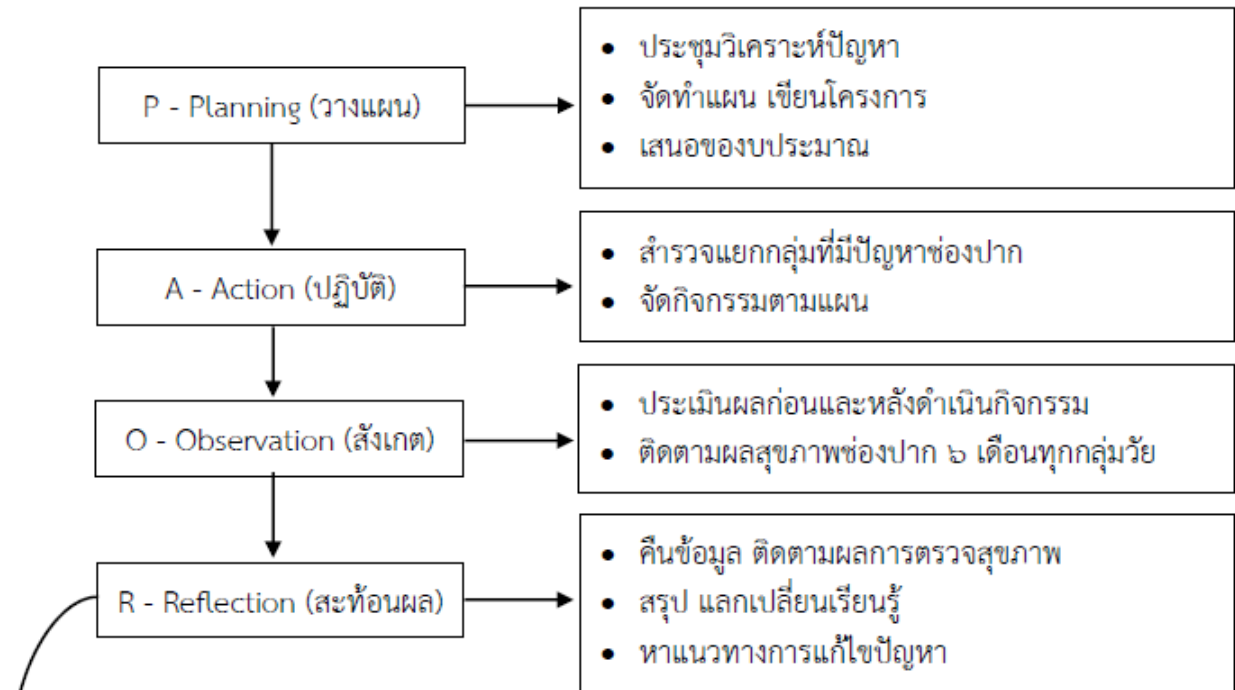
การพัฒนานวัตกรรมในการลดปัญหาสุขภาพช่องปากของแต่ละกลุ่มวัยจึงมีความจำเป็น ซึ่งการส่งเสริมป้องกันควบคุมโรค รักษาและฟื้นฟู อย่างต่อเนื่องต้องทำพร้อมกัน ผ่านกระบวนการ PAOR ทั้ง 4 ขั้นตอนประกอบด้วย Planning (วางแผน), Action (ปฏิบัติ), Observation (สังเกต) และ Reflection (สะท้อนผล) ซึ่งสามารถวนซ้ำไปเรื่อย ๆ เพื่อการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง โดยแต่ละรอบจะมีการวางแผน ปฏิบัติ สังเกต และสะท้อนผล เพื่อให้เกิดการพัฒนาในแต่ละวงจร เสริมด้วยการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักในเรื่องการดูแลสุขภาพช่องปากแล้ว เพิ่มช่องทางในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารจากเครือข่ายในชุมชน โดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดและทำ ผ่านการระดมทรัพยากรจากทุกภาคส่วน จึงจะสามารถจัดการกับปัญหาสุขภาพช่องปากในทุกกลุ่มวัยอย่างได้ผลและยั่งยืน ต้องอาศัยความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายในชุมชนทั้งทันตบุคลากร เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ผู้ปกครอง อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ชมรมแกนนำรักสุขภาพฟันตำบลท้ายน้ำ นักบริบาล ตลอดจนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เพื่อประชาชนทุกกลุ่มวัยมีสภาวะสุขภาพช่องปากที่ดีและมีคุณภาพชีวิตที่ดีตลอดช่วงชีวิต

วัตถุประสงค์

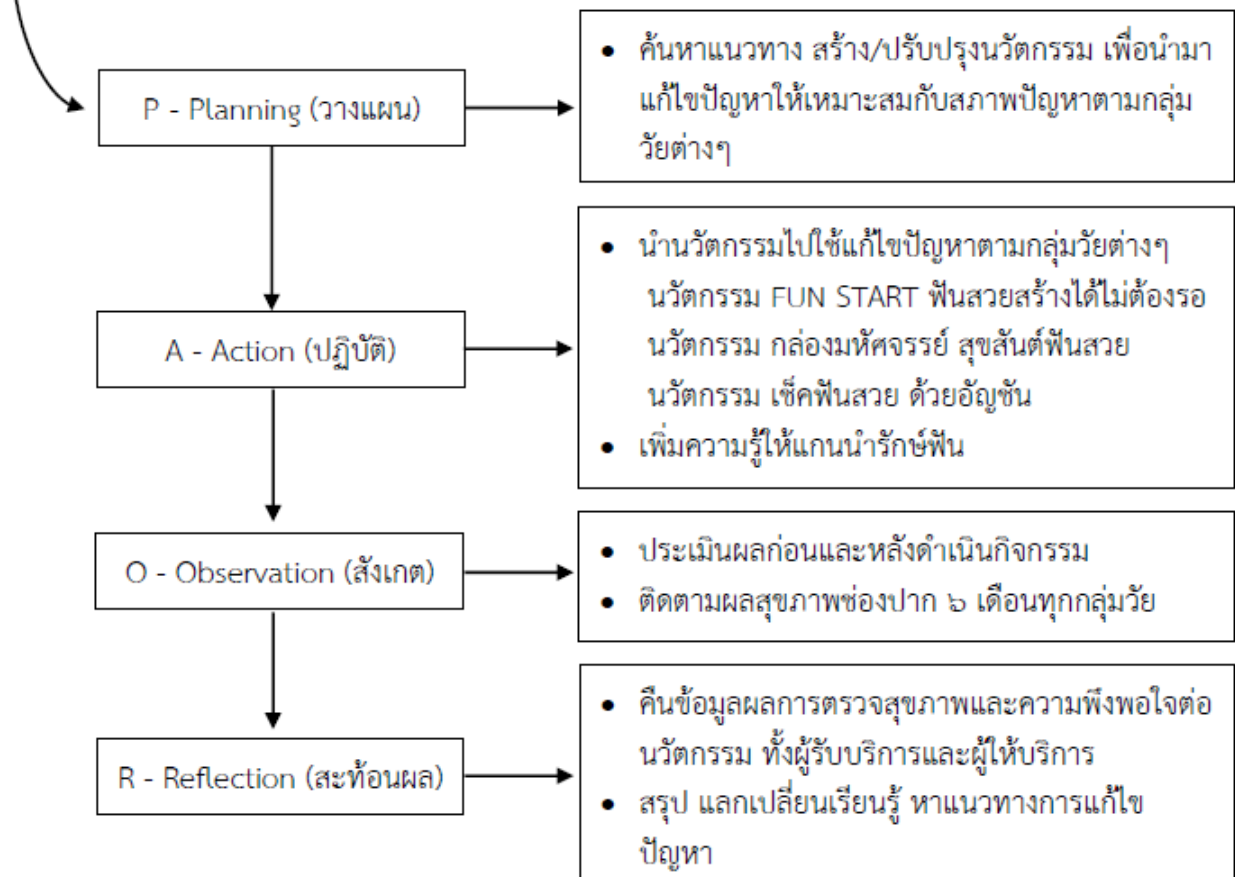
เพื่อให้ประชาชนในตำบลท้ายน้ำทุกคนครบถ้วนมีสุขภาพช่องปากที่ดีขึ้น

ขั้นตอนการดำเนินงาน (ระบุขั้นตอนของการจัดทำ/รายละเอียดนวัตกรรม/ระยะการดำเนินงาน)

กระบวนการ PAOR วงรอบที่ ๑

กระบวนการ PAOR วงรอบที่ ๒

ผลการดำเนินงาน/ประโยชน์ที่ได้รับ

การดำเนินงานแก้ไขปัญหาทันตสุขภาพในชุมชนด้วยกระบวนการ PAOR (Planning, Action, Observation, Reflection) ส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในชุมชน ทั้งอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข หน่วยงานท้องถิ่น และประชาชนในพื้นที่ ทำให้การดำเนินงานสามารถตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของประชาชนได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของชุมชน

ผลการดำเนินงานพบว่า ประชาชนในทุกกลุ่มวัยมีการเข้าถึงบริการทันตกรรมเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มหญิงตั้งครรภ์มีอัตราการได้รับการตรวจสุขภาพช่องปากและการเข้ารับบริการทันตกรรมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ขณะที่กลุ่มเด็กปฐมวัยมีแนวโน้มการได้รับการส่งเสริมป้องกัน เช่น การเคลือบฟลูออไรด์เพิ่มขึ้น ส่งผลให้อัตราการเกิดฟันผุในเด็กลดลงอย่างชัดเจน นอกจากนี้ ในกลุ่มวัยเรียนพบว่าเด็กมีความรู้และทักษะในการดูแลสุขภาพช่องปากเพิ่มขึ้น ส่งผลให้สามารถควบคุมปัญหาฟันผุได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยพบว่าเด็กอายุ 12 ปีมีภาวะปลอดฟันผุในระดับสูงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสะท้อนถึงความสำเร็จของการดำเนินงานเชิงป้องกัน

ด้านความรู้และพฤติกรรมสุขภาพ พบว่าประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของการดูแลสุขภาพช่องปากมากยิ่งขึ้น เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพไปในทิศทางที่เหมาะสม เช่น การแปรงฟันอย่างถูกวิธี การลดพฤติกรรมเสี่ยง และการเข้ารับบริการทันตกรรมอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะผู้ปกครองสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดูแลสุขภาพช่องปากของเด็กได้อย่างถูกต้องและต่อเนื่อง

นอกจากนี้ การดำเนินงานภายใต้กระบวนการ PAOR ยังส่งผลให้เกิดการพัฒนานวัตกรรมด้านทันตสุขภาพที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน ได้แก่ นวัตกรรม “FUN START ฟันสวยสร้างได้ไม่ต้องรอ” “กล่องมหัศจรรย์ สุขสันต์ฟันสวย” และ “เช็คฟันสวย ด้วยอัญชัน” ซึ่งช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ให้มีความน่าสนใจ เข้าใจง่าย และสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ทุกช่วงวัย เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและเกิดผลลัพธ์เชิงประจักษ์

ระดับชุมชน พบว่าเกิดความเข้มแข็งของเครือข่ายสุขภาพ มีการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและภาคประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม ชุมชนสามารถร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา วางแผน และดำเนินการแก้ไขปัญหาสุขภาพได้ด้วยตนเอง ส่งผลให้เกิดความยั่งยืนของการดำเนินงาน และสามารถขยายผลไปยังกลุ่มเป้าหมายหรือพื้นที่อื่นได้ในอนาคต

ปัจจัยความสำเร็จ

ความสำเร็จของการดำเนินงานนวัตกรรมการแก้ไขปัญหาทันตสุขภาพในชุมชนด้วยกระบวนการ PAOR เกิดจากการบูรณาการหลายปัจจัยที่สำคัญ ซึ่งส่งเสริมให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและเกิดผลลัพธ์อย่างเป็นรูปธรรมในทุกระดับ ทั้งระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน

1. การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในชุมชน โดยการดำเนินงานได้เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง และประชาชนทั่วไป เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการ ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน การดำเนินงาน ไปจนถึงการประเมินผล และสะท้อนผล ส่งผลให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม (ownership) และความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง

2. การใช้กระบวนการ PAOR อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ซึ่งเป็นกระบวนการที่เน้นการพัฒนาแบบวงรอบ (cycle) ทำให้สามารถปรับปรุงและพัฒนากิจกรรมให้สอดคล้องกับสถานการณ์จริงของพื้นที่ได้ตลอดเวลา การนำผลจากการประเมินและการสะท้อนผลมาใช้ในการวางแผนรอบถัดไป ช่วยให้การดำเนินงานมีความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อปัญหาได้อย่างเหมาะสม

3. การพัฒนานวัตกรรมที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน นวัตกรรมที่เกิดขึ้น เช่น “FUN START ฟันสวยสร้างได้ไม่ต้องรอ” “กล่องมหัศจรรย์ สุขสันต์ฟันสวย” และ “เช็กฟันสวย ด้วยอัญชัน” ล้วนเป็นนวัตกรรมที่ออกแบบจากปัญหาและความต้องการจริงของพื้นที่ มีลักษณะเข้าใจง่าย ใช้วัสดุในท้องถิ่น และสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน จึงทำให้ประชาชนยอมรับและมีส่วนร่วมได้ดี

4. การเสริมสร้างความรู้และศักยภาพของแกนนำสุขภาพในชุมชน โดยเฉพาะอาสาสมัครสาธารณสุขและแกนนำชมรมรักฟัน ซึ่งได้รับการพัฒนาองค์ความรู้และทักษะอย่างต่อเนื่อง ทำให้สามารถถ่ายทอดความรู้และขับเคลื่อนกิจกรรมในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นกำลังสำคัญในการขยายผลนวัตกรรม

5. การใช้ข้อมูลและการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ การดำเนินงานมีการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งก่อนและหลังการดำเนินกิจกรรม รวมถึงการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง เช่น ทุก 6 เดือน ทำให้สามารถวัดผลลัพธ์ได้อย่างชัดเจน และนำข้อมูลมาใช้ในการประกอบการตัดสินใจในการพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้น

6. การสนับสนุนจากหน่วยงานและนโยบายในพื้นที่ ทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร และวิชาการ จากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานสาธารณสุขที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

โอกาสในการพัฒนา

การพัฒนานวัตกรรมให้ทันสมัยและสอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การขยายและเสริมสร้างศักยภาพเครือข่ายแกนนำสุขภาพให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น การพัฒนาระบบข้อมูลและการติดตามประเมินผลให้มีความเป็นระบบ การบูรณาการร่วมกับงานส่งเสริมสุขภาพด้านอื่น และการสนับสนุนเชิงนโยบายอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถขยายผลและพัฒนาการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพในระยะยาว

ภาพกิจกรรม “นวัตกรรม FUN START ฟันสวยสร้างได้ไม่ต้องรอ”

ภาพกิจกรรม “เช็กฟันสวย ด้วยอัญชัน”

ภาพกิจกรรม “นวัตกรรมกล่องมหัศจรรย์ สุขสันต์ฟันสวย”

